Tarkastusvaliokunnalle

Lausunto

22.09.2015

Työ- ja elinkeinoministeriö osallistuu harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntaan toimialansa osalta. Aiemmilla vaalikausilla harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjumiseksi on laadittu valtioneuvoston yhteinen talousrikollisuuden torjuntaohjelma.

Vuosina 2011-2015 toteutettiin harmaan talouden ja talousrikollisuuden tehostettua torjuntaa silloisten hallitusohjelmien linjausten ja valtioneuvoston periaatepäätöksenä annetun torjuntaohjelman mukaisesti. Torjuntaohjelman koordinoinnista vastasi erillinen ministerityöryhmä ja virkamiestasolla toiminut talousrikostorjunnan johtoryhmä.

Torjuntaohjelman puitteissa toteutettiin työ- ja elinkeinoministeriön osalta useita säädösmuutoksia ja selvityksiä pääasiassa tilaajavastuun terävöittämiseksi ja käteisen rahan käytön vähentämiseksi. Torjunnan painopistealoja olivat rakennusala ja vähemmässä määrin majoitus- ja ravitsemisala.

Tilaajavastuulaki

Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä (1233/2006, nk. tilaajavastuulaki) tuli voimaan vuoden 2007 alussa. Rakennusalaa koskevaa erityissääntelyä saatettiin voimaan syyskuussa 2012 ja viimeisimmät muutokset tulivat voimaa syyskuun alussa 2015. Lisäksi on meneillään lähetettyjä työntekijöitä koskevan direktiivin täytäntöönpanodirektiivin implementointi, jota koskevat muutokset tulevat voimaan keväällä 2016. Myös tässä valmistelussa arvioidaan tilaajan asemaa tietyissä tilanteissa.

Tilaajavastuulakia on muutettu viimeaikoina useaan otteeseen. Muutosten vaikutuksia voidaankin arvioida vasta, kun aikaa on jonkin verran kulunut.

Rekisteritietojen saatavuuden parantaminen

Työ- ja elinkeinoministeriö asetti syyskuussa 2012 työryhmän valmistelemaan yritysten harmaan talouden torjuntaan liittyvien julkisten velvoitteiden hoitamisen helpottamista (YVE-työryhmä). Työryhmä katsoi, että rekistereistä saatavilla olevien tietojen osalta tulisi pyrkiä siihen, että yhden tiedonjakokanavan toteuttamista edistetään. Työ- ja elinkeinoministeriön teettämän selvityksen (Selvitys tilaajavastuulain uudistamiseksi tehtyjen ehdotusten vaikutuksista, TEM raportteja 1/2014) tulosten perusteella voidaan todeta, että tietojen saatavuuden helpottamisella olisi saatavissa huomattavia kustannussäästöjä.

TEM teetti kyselytutkimuksena selvityksen, joka koski suomalaisten yritysten tekemien hankintasopimusten lukumääriä ja sopimusketjuja toimialoittain eriteltynä vuonna 2013 (TEM raportteja 5/2015). Selvityksen perusteella on

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
PL 32 (Aleksanterinkatu 4)
00023 Valtioneuvosto • Puh. 029 51 6001
Faksi 09 1606 2160 • www.tem.fi

ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
PB 32 (Alexandersgatan 4)
00023 Statsrådet •Tfn 029 51 6001
Fax 09 1606 2160 • www.tem.fi

MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY
P.O. Box 32 (Aleksanterinkatu 4)
FI-00023 Government •Tel. +358 29 51 6001
Fax +358 9 1606 2160 • www.tem.fi

todettavissa, että Suomalaisista yrityksistä ja julkishallinnon organisaatioista 41 % on tehnyt vähintään 7500 € arvoisen hankintasopimuksen vuonna 2013.

Työeläkeala arvioi, että tietojen välittämisen edellyttämät perustamiskustannukset ovat sellaiset, että alaa rasittaa vielä viiden vuoden jälkeen 300 000 euron kulut, vaikka otetaan huomioon muutosten aiheuttamat hyödyt. Tämän vuoksi ala on edellyttänyt neuvotteluita kustannuksista. Vastaavasti YTJ:lle aiheutuvat perustamiskustannukset ovat arviolta enintään 195 000 euroa ja muutokset voitaisiin toteuttaa pitkälti verovelkarekisteriä hyödyntäen.

Eläkevakuutustietojen osittainenkin saattaminen tilaajan käyttöön ilman sopimuskumppanin valtuutusta edellyttää salassapitosäännöksiin liittyviä eläkelainsäädännönmuutoksia. Työ- ja elinkeinoministeriö on siirtänyt asian eläkelainsäädännön valmistelusta vastaavalle sosiaali- ja terveysministeriölle.

Resursseista

Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalla harmaan talouden torjuntaan vuosille 2013-2015 myönnetty lisärahoitus on kohdennettu ministeriölle ja Kilpailu- ja kuluttajavirastolle. Ministeriössä lisärahoituksella harmaan talouden torjuntaan kohdennetaan kaksi henkilötyövuotta erityisesti torjuntaohjelman koordinaatiotehtäviin ja lainvalmisteluun.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto on perustanut määrärahoilla kartelliyksikön. Kartellien torjuminen vie tilaa harmaalta taloudelta, koska kartellit tarjoavat usein hyvän alustan harmaan talouden toiminnalle. Kartelliselvitykset ovat luonteeltaan pitkäjänteisiä ja aikaa vieviä, ja tiedon ja näytön saaminen kartelleista on erittäin haastavaa. Vakavien seuraamusten (esimerkiksi asfalttikartellissa tuomittujen seuraamusmaksujen kokonaismäärä oli 82,55 miljoonaa euroa) vuoksi toiminta salataan ja kartelliyhteistyön merkit piilotetaan tarkoin.

Kartelliyksikön perustaminen on luonut edellytykset keskittyä selvitysammattitaitoa ja pitkäjänteisyyttä edellyttävään kenttätyöhön ja selvitystoimintaan tehtäviin. Tämän ansiosta kartelliyksikkö on aktiivisen kenttätyönsä kautta onnistunut saamaan lukuisia kartellivihjeitä ja muuta tietoa kartellitoiminnasta.

Harmaan talouden torjunnan jatkaminen

1. Yhteinen tilannekuva ja strategia

Harmaan talouden torjunnasta tulisi laatia valtioneuvoston yhteinen tilannekuva ja strategia, joka kattaa yritysten toiminnan kannalta haitalliset ilmiöt. Talousrikollisuuden haitat eivät liity yksinomaan saamatta jääneisiin veroihin ja maksuihin, vaan terveeseen kilpailuun ja yhdessä lieveilmiöiden kanssa rehellisten yritysten toimintaympäristön turvallisuuteen ja tasapuolisuuteen. Arkielämässä yhteen kietoutuvia ilmiöitä (esim. talousrikollisuus, työ- ja ympäristörikokset, järjestäytynyt rikollisuus, korruptio, yritysturvallisuus, kartellit, rahanpesu) tulisi arvioida yhtenäisempänä kokonaisuutena.

2. Torjuntaohjelma yhteisen tilannekuvan ja strategian pohjalta

Sinänsä torjuntaohjelman laatiminen on tarpeen, koska ohjelmasta luopuminen antaisi väärän viestin tahtotilasta. On arvioitava, onko torjuntaohjelman rajoittaminen nykyiseen tapaan pelkästään harmaaseen talouteen ja talousrikollisuuteen perusteltua. Toteutetuista ja ehdotettavista toimenpiteistä tulee tehdä kunnolliset ja monipuoliset vaikutusarvioinnit.

Ensisijaisesti varmistetaan päätettyjen ja toteutettujen toimenpiteiden tehokas toimeenpano ja seuranta.

Uusien toimenpiteiden osalta etusijalle asetetaan yhteistyössä ko. toimialan ja sidosryhmien kanssa valmistellut toimet. Pidättäydytään yritysten sääntelytaakkaa lisäävistä toimenpiteistä.

Työ- ja elinkeinoministeriön painopisteet:

-Tehokas puuttuminen kartelleihin ja kartellivalvonnan resurssien turvaaminen,

-Tuki sähköisten rekisterien, erityisesti kansallisen tulorekisterin (katre) valmistelulle,

-Harmaan talouden selvitysyksikön tarjoamien velvoitteidenhoitoselvitysten kattava hyödyntäminen.

Kunnioittavasti

Jan Hjelt